

Irakurle berriak erakartzeko gai

Liburugintzan dihardugun askoren kezka da euskal irakurleen kopuru eskasa, eta aspaldidanik gabiltza irakurle gehiago nola erakarriko; ez bakarrik gure merkatu murritza zabaltzeko, baita euskal idazleen ekarpenak gure gizar-tean eragin eta itzal handiagoak behar dituela uste dugulako ere. Irakurle berrien bilaketa horretan aginte publikoei eskatu ohi diegu liburuaren promozioan laguntzeko, baina horrez gain sektore barrutik ere egin ohi ditugu hainbat ahalegin, nola-halako arrakastaz. Azken saioa bide horretan, Alberdania etxeak egin duena «Zerberri» sailarekin.

Joxerra Garziak zuzentzen duen bilduma horrek euskaraz irakurtzen jakin arren normalean euskal liburuetarako joerarik ez duen publiko ugaria erakarri nahi du, eta horretarako liburu labur eta merke samarrak prestatu dituzte, ondo idatziak eta era askotako gaiak dituztenak, betiko fikzio-istorioetatik aparte: zinemaren gaineko bi atera dituzte orain arte (egile askoren artekoa bat izu-zinemari buruz eta Felipe Riusena bestea, zinema japoniarraren inguruan), bertsolaritzaz Jon Sarasuarekin egindako elkarrizketa luzea, Luis Fernandez orriotako kideak internet eta euskara gaia hartuta egindako gogoeta zirikatzailea, Portugalgo iraultzaren oroimin kolektiboa, eta Iñigo Lamarcaen *Gay nauzu*, hemen xeheago komentatu nahi dudana.

Izan ere, «Zerberri» sailaren asmoa txalogarria izanik ere, antzeko beste proiektuetan gertatu izan den moduan (aspaldiko «Adi» saila eta beste hainbat) ez dut uste, oro har, betiko irakurzaleon hesi estua gainditzea lortu denik. Salbuespen eder eta ohoregarri batekin, beharbada: Iñigo Lamarca legelariak idatzitako *Gay nauzu*. Ez dakit homosexualitateaz lasai hitz egitera, homosexualtasuna normal hartzera iritsi garen, baina liburu honek zalantza-

rik gabe lagundu egingo du bide horretan. Bere izaera homosexualaz jabetzea eta kontzientzia hartzea nola gertatu ziren kontatzen digu Lamarcak, aitoren zintzo eta gordin batean, bere intimitatea biluztuz baina morbositateari lekuri egin gabe. Ausarta izan da Lamarca, eta hunkigarria da bere liburua. Zorionak.

Garaia zen abiatzeko

Udaberri honetako nobedade pozgarrienetako bat Unai Iturriagaren nobela izan da: *Berandu da gelditzeko*. Bertsolari idazleen klub hautatuan sartu da beraz durangarra, lehenago Amuriza, Egaña edo Sarasua bezala. Hala ere, ez da hau izan Iturriagaren estreinaldia, 1997an atera baitzuen bere lehen liburua, *Isladak*, literaturarako gustua eta sentiberatasuna ageri zituen obra orijinala; ariketa moduko bat zen hura, ordea, gazte bilduma batean atera zelako-edo oharkabean bezala pasatu zena, eta horrenbestez esan liteke honakoa duela lehenengo plaza serioa.

Eta?, galdetuko du baten batek. Ba, ondo. Bilboko Zazpi Kale, La Vieja eta San Francisco inguruan mugitzen diren gazte batzuen gorabeherak kontatzen zaizkigu. Ardoa, garagardoa, zigarroak, haxixa eta speeda erruz dabil-tza orrietan barna, rock'n roll pixka bat ere bai (musika talde bat osatzen dute protagonistek); sexua, berriz, gutxi samar, eta gehienbat bakarkakoa. Estilo fresko, lotsabako eta pertsonala darabil Unai, eta ziur gaude irakurle askoren oniritzia jasoko duela, gazteena batik bat, eta honek ere lagunduko duela irakurle berriak sortzeko lantegian.

Aitzakiaren bat jartzekotan, parrandak ugariak eta apur bat errepikakorrak gertatzen dira; pasarteak batzuetan luzeegiak (hasiera aldean batez ere, bost lerrotan ondo esana gelditu dena beste hainbesterekin puztuz), eta narratzailearen tartekako iruzkin subjektiboak lekuz kanpokoak agian, edo ez behintzat oso ortodoxoak ikuspegi literario ohikotik begiratuta.

Hala eta guztiz, balorazio baikorra merezi du, inongo zalantzarik gabe. Ñabardura psikologikoetan sakontzen

ibili gabe oso ondo daude marraztuta pertsonaiak (Dionisos, esaterako), elkarrizketak indartsu iristen zaizkigu, liburuetan orain arte islarik izan ez duten giro eta jende-mo-
duak agertarazten ditu, istorio osoa arin-arin irensten da, eta liburuaren azken parte guztiak, ihesarenak, benetako tentsioa eta beldurra transmititzen dizkio irakurleari.

Niri Bukowski bururatu zitzaidan irakurtzean. Bestelako konparazioak entzun ditut han-hemen: Espainia aldean orain urte batzuk modan egondako kronen-mania, Italiako *Gioventù Cannibale* delakoa... Aldeak alde eta iturriak iturri, erreferentzia bihurtu da dagoeneko Iturriaga; frankismoa batere ezagutu gabeko idazleen belaunaldiak poesi liburu bikainak emanak zituen orain artean; nobela hau gazte askoren nortasun ezaugarri bihur liteke orain. Ez dakit segidarik sortuko duen baina, nolana dela, Unairen istorio gehiago irakurri ahal izatea espero dugu.

Bi ipuingile euskaldun

Liburu berezia atera dute Iban Zalduak eta Gerardo Markuletak elkarrekin. Formatotik bertatik hasita, azal eta kontrazalaren orde bi portada baititu liburuak: alde bate-tik irakurtzen hasiz gero Markuletarenak topatuko dituzu, bestetik abiatzen bazara Zalduarenak, edizio elebidun batzuetan ikusi ohi den bezala. Izena ere bitxia: *Ipuin euskaldunak*. Zer kausituko ote duen jakin-mina behintzat pizten dio horrek guztiak irakurleari. Goazen bada barrura, mamia axola zaigu eta.

Euskaldunoi buruzko ipuinak egin dituzte Zalduak eta Markuletak, nork bere aldetik. Non edo han irakurri dut euskal gatazka politikoari buruzkoak ote ziren, baina ez: zabalagoa da begirada, eta gatazkatik harago, gure he-
rriaren soziologia aberatsak eskaintzen dituen hainbat al-
derdi, kontraesan eta bitxikeriari erreparatu diote biek ala biek, eta ipuin bidezko zukua atera.

Zaku berean sartuta darabilzkit Zaldua eta Markuleta, Markuleta eta Zaldua, baina nork bere idazkera eta izaera dauzka, liburu berean baltsan eta baltsean ibilita ere be-

reiziak. Markuletaren ipuinak, gehienetan, xehetasun txiki batetik abiatzen dira, bertan pausatzeko gero bere begirada maltzur baina onbera, malenkonia ukituak falta ez dituen; apunte gisakoak dira batzuetan, labur-laburrak. Beste batzuk gehiago luzatzen dira, baina funtsean anekdota txiki bat dago horien oinarrian ere, hizkerarekin gozatuz eta jolastuz istorioa luzatzen badu ere.

Iban Zaldua kontalariago ageri da, hizkuntzaren loreei jaramon handirik egiteke narratzera doa, zuzen-zuzen. Erregistro errealista erabiltzen du gehienetan, trebeziaz erabili ere, baina tarteka beste molde batzuk ere probatzen ditu: literatura fantastikoa, edo sarkastikoa.

Hitz batean —eta orain egile biak biltzen ditut ostera— gure kale eta jendeen erretratu sorta bat, gozoak gehienak, ezinbestean mikatza bakarren bat, bizitza bera den bezalako. Gustura eta pozik irakurtzeko modukoa, beren ironiaren konplize egiten baikaituzte egileek.

Han/hemen

Hirugarren ipuingile euskaldun bat aipatu nahi dut orain: Jon Gaztelumendi, egilea ez ezik bere egoera ere tipikoki euskaldun horietakoa delako, tamalez: preso politikoa da Gaztelumendi, eta bere lehenengo liburua, *Haizea mindu gabe*, Puerto de Santa Mariako espetxean azken bi urteotan idatzitako ipuinen bilduma.

Idazle preso edo preso idazleen nomina etengabe haziz doala esan liteke; haien emaitzak ez dira beti biribilak izan, baina denetan nabari da literaturarekiko egiazko pasioa, mezuak eta salaketak gaindituz; hortaz, azterketa eta balorazio literarioa zor diegu, ez mirespen (edo gaitzespen) politikoa. Hala ere, Gaztelumendiren kasuan, adibidez, ezinezkoa da kartzelaren zertzelada hori ahaztea, egoera hori baita kontakizun guztiz gehienen kokaleku eta motore, baita seguru asko idaztearen akuilu ere.

Geografia egin zait deigarria *Haizea mindu gabe* ipuin bilduman. Han/hemen bezalako kontzeptuek egundoko indarra hartzen dute, nahitaez. Espetxeko lau pareta arte-

ko espazio horretatik ihesi, ugari dira kanpoaldean gertatzen diren istorio eta pasarteak, eta horietan nabarmena egiten da leku librean aipamena: mendi bideak, baserri inguruak... Horrekin lotuta, abere eta landareekiko ohar-tze errepikatu eta minbera bat.

Errealitate gordin batetik aritu arren tonu lirikoa hartzen du gehienetan Gaztelumendiren lumak; estilo eklektikoa darabil ipuinen egikeran, niri Martin Ugaldereen teknika batzuk gogorarazi dizkidana, eta gauza bera gertatu zait ipuinen karga hunkigarriarekin: beti presente baina modu herabeen adierazia beti.

Galdera bat sortu zait liburua itxi eta gero: kartzelarik gabe, idazle ote zatekeen Gaztelumendi? Idazten segituko al du kartzela utzi eta gero? Literatura eder asko eta eder askoa zor diegu Espainiako espetxeei, biblioteka kokor bat osatzeko lain dagoeneko; hala ere, izan bedi lehenbailehen literatur historialarientzako gai, gure iraganaren atal madarikatu hori.

Sariketa klandestinoak

Juan Martin Elexpuru idazle bergararrak artikulu mami-tsu bat idatzi zuen orain hilabete batzuk, «Sariketak ala zigorketak», non literatur lehiaketa askoren antolatzaileen jokamoldea salatzen zuen: garrantzi handia ematen zaio sari emateari, diruz ondo hornitu ere bai, baina obra bera ahazturik geratzen da; salbuespen bat ere aipatzen zuen: «Sariketa apalenak izaten dira sarri ondo antolatuenak eta maitagarrienak, Debako Tene Mujika, esaterako». Tene lehiaketako liburuen apailatzaile naizen aldetik, pozik bezain eskerturik sentitu nintzen hori irakurtzean.

Oraintsu plazaratu da *Tene Lehiaketa 1999* deritzan liburua. Sariketak idazleari asko edo gutxi ematen dion aztertzeke, idazleek sariketa bati eman diezaioketen gorenaren eman diote hemen: ipuin onak. Halakoxeak baitira deialdi honetan hautatuak. Denak banaka eta xeheki aztertu gabe, esan dezadan Mikel Taberna nafarra (lehen ere poesian jarduna) kontakizun iradokitzaile bezain biribil bate-

kin azaltzen zaigula, «Bota xoxa!», Bidasoa alegiazko baten ertzean orain berrogei bat urte kokatua, kontrabandistak, guardia zibilak eta Madame Ines sentsual bat protagonista. Iban Zaldúa, lehen ere aipatu duguna, beste ipuin batekin ageri da hemen, «Entropiarena» du izena, errealismo zikin bezain dibertigarritz idatzia. Karlos Zabala irundarrak voyeurismo istorio bat idatzi du, «Begia da mundua», eta bere emaitzak plazaratu dituzte Aitor Zubero goitiak, Idurre Eskisabelek eta beste bi gaztek ere.

Honen parean, aipatu besterik ez, kalean direla, urtero bezala, Kutzak banaturiko Donostia Hiria eta Irun Hiria sarietako irabazleak. Eta urtero bezala, guztiz oharkabean pasatu direla, argitalpen klandestinoak balira bezala. Dendetatik erretiratu ez badituzte, hauexek dituzue libururak, jakin-mina duenak eskura ditzan: Hasier Etxeberriak *Arrainak ura baino* nobela atera du; Isabel Díazek *Ontzi iluna* poema bilduma; Jabi Cillerok *Uztailaren laua, Renon* antzerki lana, eta Fernando Morillok *Gudaoste ametsak* ipuina. Etxeberriarenak argitaraldi duinago bat izango bide du urtea amaitu aurretik, eta besteetatik, erakusgarri gisa, Cillerorena ekarri nahi dut hizpidera. Izenburuak iradokitzen duen legez, Estatu Batuetan gertatzen da istorioa, hangoak dira pertsonaiak (euskal sustraikoak hala ere) eta guztiak badu halako kutsu bat, gaurko bakeroen mundu dekadentearena edo. Ezagun du egungo antzerkigile estatubatuar ospetsuenen eragina: Sam Shepard eta David Mamet-ena bereziki. Liburua erdi oharkabean pasa baliteke ere, ederra litzateke antzerki talde batek taula gainean jarriko balu.

Hurrengorako

Toki faltaz, eta batzuk irakurri gabe ditudalako, hurrengorako utzi beharko ditut dagoeneko kalean diren zenbait liburu: Manu Erzillaren *Ez, Jabier Muguruzaren Laura kanpoan da*, *Andimaren idazlan hautatuak* Ibiñagabeitiaren lanen gainean Sudupek prestatu duen antologia, Txillarde-